

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 91 1970

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÈ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Tideström, Gunnar Brandell

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Hällbyg. 34 C, 752 28 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1971

sin goda klang. Det är väl också förklaringen till att den dött ut.

Bernhard Meijers förträffliga *Svenskt Litteraturlexikon* (1886) bekräftar Strindbergs rangordning och ger över huvud en utmärkt belysning åt de litterära titlarnas sociologi. Efter ett tydliggen genomtänkt system karakteriserar Meijer sitt persongalleri medelst nyanserade yrkesbeteckningar. Den vanliga beteckningen för skönlitterär författare är *vitterhets-idkare*, ibland *vitter författare*, men den store diktaren kallas *skald*. Per Elgström är *skald*, Per Enbom *vitterhets-idkare*. (På samma sätt kallas historieforskarna *historiker*, om de inte är berömda som t. ex. Geijer och Hallenberg, då de kallas *häftatecknare*.) Pekoralister kallas *rimmare*. Tidningsmännen betecknas som *publicister*, om de varit chefredaktörer eller haft hög akademisk eller social status. I annat fall får de nöja sig med att vara *litteratörer*. Meijer undviker f. ö. att begagna beteckningen som bestämmande yrkestitel; den möter vanligen endast inne i artiklarna.

Magnus von Platen

Svenskt Litteraturlexikon. Andra utvidgade upplagan. Lund 1970.

Folmer Christensen under medvirken af Lotte Eskelund: *Litteraturleksikon*. Kbhvn 1969.

När Gleerups bokförlag 1964 utgav första upplagan av *Svenskt Litteraturlexikon* granskade jag för Samlarens räkning tämligen ingående lexikonets principer och praxis. (Se Samlaren 1964, s. 293–299, där förslag till åtskilliga ändringar och utvidgningar framfördes.) Tidskriftens redaktör önskar nu en anmälan av den i november 1970 utsända andra upplagan under anknytning till den tidigare utförliga presentationen. Kontinuiteten i granskningen för Samlaren har ansetts viktigare än det förhållandet, att recensenten medarbetar med några artiklar i den nya upplagan. Eftersom jag inte deltagit i lexikonets planering eller redigering har jag ansett det försvarligt att acceptera recensensuppdraget.

Att den nya upplagan kallas för den andra utvidgade är väl motiverat. Redaktionen — för andra upplagens del bestående av docent Louise Vinge med fil. kand. Inger Andersén som assistent och professor Algot Werin som rådgivare när det gäller planläggning och urvalsrågor — kan inte utan stolthet peka på att 380 nya uppslagsord har tillkommit. Huvudparten av tilläggan gäller givetvis biografiska artiklar om yngre författare, kritiker och litteraturhistoriker men även en rad viktiga terminologiska artiklar är nyskrivna eller kraftigt omarbetade.

Särskilt två författarkategorier är vida bättre representerade än förut: författare av barn- och ungdomsböcker och översättare. Man behöver inte längre heta Elsa Beskow, Tove Jansson, Lennart Hellsing eller Astrid Lindgren för att komma med. Urvalet av barnboksförfattare har nu blivit ganska rikt; man finner i den nya upplagan artiklar om t. ex. Karin Anckarsvärd, Inger Brattström, Maria Gripe, Gunnel Linde, Ingrid Sjöstrand och Sven Wernström.

Översättarna är för den svenska kulturkretsen av utomordentlig betydelse som kulturförmälare och åtskilliga har gjort beaktansvärda konstnärliga insatser genom sina tolkningar. Med hänsyn till att lexikonets författarurval är så stort efterlystes bl. a. just översättarna i Samlaren-recensionen. I nya upplagan upptäcker man åtskilliga för äldre läsargenerationer viktiga översättare. En systematisk granskning har jag sökt göra med utgångspunkt från nuläget, som ju lexikonet i sin egenskap av aktuell handbok särskilt bemödar sig om att belysa. En jämförelse med Svenska Översättarförbundets matrikel vittnar om att redaktionen gjort ett rimligt och inte alltför snävt urval.

Beträffande den stora gruppen av »vanliga» författare av skönlitteratur har man fortsatt framåt i tiden och efter ungefär samma generösa urvalsprinciper som förut flyttat positionerna till inemot tryckåret 1970. Dessutom har första upplagens biografier i en del fall nyskrivits. Ofta är det dock här fråga om redaktionell aktualisering genom att böcker från åren 1964–69 kortfattat noterats mot slutet av artiklarna. Givetvis skulle avvägningarna och proportionerna i en hel del biografier över fortfarande verksamma författare ha blivit andra om artikeln nyskrivits inför andra upplagan. Men tillvägagångssättet är ändå fullt respektabelt: hela lexikonet kan inte gärna skrivas om vart femte år.

Fortfarande består tendensen att även gemensamma författare, reseskildrare och inte så få sakprose-publicister inom det humanistiska ämnesområdet utrymme i lexikonet. Ernst Wigforss, Carl G. Laurin och en rad författare inom folkrorelserna, vars frånvaro påtalades i Samlaren 1964, har nu biograferats. Överhuvud taget tycks man ha tagit hänsyn till både denna och några andra utförliga recensioner. När så många efterlysningar givit resultat är det kanske småaktigt att än en gång förvåna sig över att inte Sven Hedin fått komma med i den ganska vida kretsen av reseskildrare (Sten Bergman, Eric Lundqvist och andra); kanske är det inriktningen på det aktuella som spelar in här, kanske bara en slump. Fortfarande finns historieföreljarna Peder Svart, Fryxell, Starbäck och även J. O. Åberg med, men Carl Grimberg

— författare till böcker, som varit folkläsnung och bästsäljare i hela Norden under femti år — saknas. — En fullständigare översikt över de olika kategorier av skribenter som medtagits i *Svenskt Litteraturlexikon* lämnades i Samlaren's recension 1964.

Trots det stora antalet nya artiklar har omfånget bara stigit från 620 till 643 sidor och priset från 75:- till ca 90 kr. Att lexikonet kunnat behålla ett rimligt omgång beror huvudsakligen på att man uteslutit det utrymmeskrävande titelregister som fanns i slutet av första upplagan. Det torde vara ett riktigt beslut. Min erfarenhet är att titelregistret varit relativt lite begagnat; eftersom det inte på något sätt kunde bli komplett måste man ändå gå till registerdelarna i *Svenskt författarlexikon* när en skrift utanför det vanligare titelsortimentet skulle uppsåras.

En väsentlig förbättring, som underlättar studenternas användning av lexikonet, är att redaktionen i andra upplagan ger ett fylligt företal med överskådliga anvisningar. Liksom tidigare känner en lärare i litteraturvetenskap sig särskilt tacksam för de terminologiska artiklarna. De håller i regel en god nivå och ger i många fall de aktuellaste översikter vi för ögonblicket har över forskningen inom vissa epoker eller intresseområden. Sedan sist har det tillkommit artiklar om bl. a. Absurdism, Autodidakt, Collage, Datamaskinell litteraturforskning, Dokumentarism, Existentialism, Fickbok, Futurism, Författarcentrum, Konkordans, Konkretism, Kvantitativ litteraturforskning, Kyrkospel, Litteratursociologi, Modernism, Tiotalet och Triviallitteratur. Därmed har en del påpekade förbiseenden och brister botats och nyheter på fältet fått sitt.

Svenskt Litteraturlexikon har nu blivit så bra och ger en så mångsidig belysning av vår litteratur, att nya krav föds ur det förträffliga lexikonet självt. Just för att det är så pass allsidigt börjar man plötsligt även söka efter förläggarna och förlagen — en inte oväsentlig part i målet. Det är inte mer än några få förläggare, tillika skribenter, som finns med. En möjlighet vore att i en kommande upplaga ta in artiklar om de allra viktigaste svenska förlagen. Tidskrifterna är redan medtagna. Ett annat exempel på att den recensent som får något vill ha mer, är att notisen om Svenska Österbottens litteraturförening väcker tanken på att de svenska provinsiella författarförbunden borde ha notiser. Ett annat område där lexikonet haft påtagliga svårigheter att bestämma sig för ett konsekvent och fullt försvarbart urval av uppslagsord är de litterära prisens och stipendiernas område. Ändå är det ju så, att det är upplysningar om just detta och liknande

som man ofta söker i ett lexikon. Kanske kunde problemet lösas genom några avslutande tabellrisk översikter. Detta skulle då kunna bli ett komplement till den i och för sig förträffliga lilla artikeln, som lexikonet förmått sekreteraren i Författarfonden Gösta Forsström att skriva — en artikel där dock givetvis endast några få enskilda litterära priser kan nämnas av utrymmesskäl.

Samlaren's recension av första upplagan 1964 avslutades med ett lovprisande av *Svenskt Litteraturlexikon*'s betydande förtjänster som lätthanterlig uppslagsbok för alla litteraturstudierande. Det bästa beviset för verkets faktiska användbarhet är väl att första upplagan så snabbt kom att ta slut. I det läget är det tacknämligt att förlag och redaktion bestämt sig för att satsa på en ny upplaga som inte bara är ett omtryck utan rymmer avsevärda tillägg, omarbetningar och förbättringar.

*

Trots att sidtalet är så högt som 300 i Folmer Christensens danska *Litteraturleksikon* på Gjellerups förlag (1969) är detta ett verk i en helt annan omfångsklass än det gleerupska lexikonet. Sidorna är så små att boken inte rymmer mer än fjärdedelen av textmassan i *Svenskt litteraturlexikon*.

Inriktningen är också delvis en annan: här lämnas 2 000 definitioner av litterära begrepp och boktekniska termer; vidare uttyds 500 författarpseudonymer i ett avslutande pseudonymregister, som dock verkar mer tillfälligt och i varje fall är av mindre intresse för svenska läsare. Några biografiska artiklar förekommer överhuvud taget inte. Och där *Svenskt Litteraturlexikon* kan ha en riktig artikel på en eller annan spalt (t. ex. *genre* för att nämna ett enda typiskt fall) inskränker sig Christensens *Litteraturleksikon* till en notis med en kort termbestämning.

Detta sägs inte som negativ kritik utan för att visa hur olika syftena har varit med de två lexikonerna. *Litteraturleksikon* har visat sig vara en respektabel uppslagsbok i sitt slag och format. Vad gäller *antalet* uppslagsord kommer Christensen inte heller långt efter *Svenskt litteraturlexikon*. Han har 2 000 (förutom sina pseudonymer) mot det gleerupska lexikonets 2 650 uppslagsord. Förklaringen är naturligtvis att Christensen — sedan han avstått från alla författarbiografier och överlätit åt encyklopedier, rena författarlexika och litteraturhandböcker att svara för detta stoff — faktiskt får så pass mycket utrymme kvar, att han kan skriva notiser om en förbluffande mängd punktuella uppslagsord. *Svenskt litteraturlexikon* koncentrerar sig däremot som vi sett på samlande över-

siktsartiklar — det kan sedan gälla termer, forskningsfält, metrik eller vad det nu må vara.

En jämförelse mellan de första sidorna i de bägge lexikonerna visar klart hur många ord som Christensen verkligen får med såsom egna uppslagord: På två sidor av bokstaven A, där de för bägge verken gemensamma uppslagsorden uppgår till 5, förekommer följande ord *endast* i Christensens lexikon: a ballata, abbreviatur, abonnement, abstrakt, Academie française, accentuerende sprog, accession, accidenstryk, Acta sanctorum, addenda, -ade (eller -iade), de aderton, adespota, ad spectatores, ad usum delphini. Som synes är det inte minst förklaringar av »bevingade» eller »främmande ord» inom litteraturhistoriens vidsträckta domäner som lämnas.

Just på grund av utrymmesbristen tvingas

Christensen ibland till vagheter i förklaringarna. Men förvisso är det lilla lexikonet nyttigt och under en längre tids användning har det visat upp huvudsakligen goda sidor.

Ett motsvarande lexikon med ordförklarande och terminologisk inriktning och ett begränsat format vore något att önska även för vårt land som ett komplement till — men ingalunda någon ersättning för — det mer magistrala Svenskt litteraturlexikon, vars styrka är översikterna och de ofta av experter utarbetade författarbiografierna. Tills vi får något liknande är Folmer Christensens *Litteraturleksikon* bra att ha till hands. I stort sett har ju det danska och svenska litteraturvetenskapliga språket samma terminologi.

Lars Furuland